

KİVDF

Layihənin istiqaməti:
"İctimai və dövlət maraqları"

Zəngin və rəngarəng təbiəti ilə doğma Azərbaycanımızın dilbər guşələrindən olan İsmayılının gəzməli-görməli guşələri, o cümlədən tarixi yerləri olduqca çoxdur. Elə bu səbəbdəndir ki, İsmayılıya yolu düşən insanlar ilk gəlişdən bu torpağa, bu diyara bir könüldən min könülə bağlanırlar.

ƏSRLƏRİN O TAYINDAN BOYLANAN TARİX

Qonaqların və turistlərin İsmayılıda daha çox üz tutduğu, özünə mülk əldə etmək arzusunda olduğu cəlbədiçi ünvanlar içərisində Lahıc və Basqal qəsəbələrini xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır. Təsəvvür edin, Lahıc və Basqal həm təbiəti, həm tarixiliyi, həm də insanların istiqanlılığı və qonaqpərvərliyi ilə hətta rahat yolunun və qəsəbədəxili münasib infrastrukturunun olmadığı dövrlərdə belə, insanları, o cümlədən xaricdən olan qonaqları cəlb etməkdə idi.

Azərbaycanın orta əsr şəhər mədəniyyətinin yadigarları olan Lahıc və Basqalın tarixi keçmiş və sənət dünyası barədə çox yazılıb və hələ bundan sonra da yeni-yeni, bir-birindən daha maraqlı hekayətlər, lap elə cild-cild kitablar yazılacaq. Adı orta əsr mənbələrində tez-tez xatırlanan, ərəb müəlliflərindən İbn Havqəlin, əl-Bəlazurinin, əl-Məsudin, Münəccimbaşının və başqalarının qeydlərində haqqında bəhs olunan Lahıc, özünə bir canlı tarixdir. Yəni qəsəbənin özünəməxsus memarlığı, insanların gündəlik yaşayış tərzini, kökü çox-çox qədimlərə gedib çıxan adət və ənənələri, ən başlıcası isə sırf orta əsrlərin ab-havasının yaşandığı çoxsaylı misgərlik emalatxanaları ilə tanış olan hər kəs bir anlıq xəyalən tarixi keçmişimizə qayıdır. Bu mənada Lahıc səyahəti elə keçmişimizə səyahət kimi də dəyərləndirmək olar. Basqalın tarixi, orta əsrlərdən başlayaraq Azərbaycanda çeşidli və son dərəcə zövqlü ipək məmulatı istehsalı ənənələri, ziyalıların və elm adamlarının zaman-zaman elm, ədəbiyyat və mədəniyyətimizə bəxş etmiş olduğu sanballı töhfələr barədə də ürək dolusu danışmaq olar.

ÜRƏK SIXAN XATİRƏLƏR

Nəzərə alaq ki, yuxarıda öləri olaraq toxuduğumuz bu məqamlar daha çox Lahıcın və Basqalın nisbətən erkən dövr tarixinə aiddir. Lakin həm Lahıcın, həm də Basqalın yaxın keçmişini əhatə edən bədbin notlara köklənən xatirələr də az deyil. 80-ci illərin ortalarından başlayaraq 90-cı illərin əvvəllərində respublikamızda hökm sürən özbaşınalıq və hərc-mərclik fonunda Lahıc və Basqalın sürətli boşaldığını, insanların dolanacaq arıncı uzaq-uzaq ünvanlara köçdüüyü, evlərin, villaların boş qaldığı, dükanların, emalatxana və sexlərin qapısından qıfıl asıldığı o çətin günləri deyirəm. O illərdə Lahıc da, Basqal da sözün əsl mənasında susuz dəyirmanına bənzəyirdi. Bu yerdə mərhum jurnalist dostum Piri Məmmədovun Lahıc haqqında "Kommunist" qəzetində dərc olunmuş və böyük rezonansa səbəb olan "Axın" adlı məqaləsi yadıma düşdü. Məqalə müəllifi istehsalatın dayanması və iş yerlərinin olmaması ucbatından gənclərin davamlı olaraq qəsəbəni tərk etməsi və bunların fonunda yaranan çox ciddi sosial problemləri gündəmə gətirmişdi. Hansı ki, o problemlər nəinki eynilə, bəlkə də daha qabarıq şəkildə Basqalda da mövcud idi. Ona görə də 80-ci illərin sonu - 90-cı illərin əvvəllərində Lahıcın da, Basqalın da çoxsaylı problemlərlə üz-üzə qalmış olduğu o miskin çağları indi ağırsız xatırlamaq olmur. Nə yaxşı ki, hər qaralıq keçənin bir işıqlı şəhəri olduğu kimi, tənəzzül və enmənin də inkişaf, tərəqqi və yüksəlişə müşayiət olunması qaçılmazdır. 1993-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyev xalqın təkidi ilə yenidən hakimiyyətə qə-

Azərbaycan tarixinin yadigarı olan qəsəbələr

Lahıca və Basqala göstərilən dövlət qayğısı yerli əhali tərəfindən minnətdarlıq hissi ilə qarşılır

yıtmaqla, respublikamızı bir dövlət olaraq parçalanmaq, dağılmaq təhlükəsindən xilas edərək yeni inkişaf mərhələsinə çıxardı. Bax, elə o zaman doğma Azərbaycanımızın dilbər guşələrindən olan qədim Lahıc və Basqalın da yeni çağları başladı. Məcburiyyət üzündən ata yurdunu tərk edərək bir parça çörək dalınca uzaq-uzaq ünvanlara üz tutan insanlar böyük ümidlə yenidən doğma ocağa dönərək çox böyük həvəslə yeni və müstəqil Azərbaycanın quruculuğuna qoşuldular. Baxmayaraq ki, hər iki qəsəbənin çoxsaylı problemləri hələ də qalmaqda idi. O problemlər ki, onların həmişəlik olaraq aradan qaldırılması üçün hələ bir qədər də zaman ehtiyac vardı. Yəni sadəcə, Azərbaycan dövlətinin imkanlarının artmasını gözləmək tələb olunurdu. O gün isə çox da uzaqda deyildi.

LAHICDA ƏBƏDİLƏŞƏN BAYRAM ƏHVAL-RUHİYYƏSİ

Budur, 2017-ci ilin oktyabr ayında ölkə prezidenti cənab İlham Əliyev bir gündə Lahıcda bağlı üç tarixi sərəncam imzaladı. Həmin sərəncamlara əsasən Lahıc Şamaxı ilə birləşdirən Dəmirçi-Lahıc yolu çəkilməli, Lahıcda 400 şagird yerlik yeni məktəb binası tikilməli və qəsəbə qazlaşdırılmalı idi. Göründüyü kimi, bu layihələrin hər biri Lahıc və orada yaşayan insanlar üçün son dərəcə həyatı əhəmiyyətli layihələr idi. Özü də ərazinin təbiəti və relyefi baxımından icrası o qədər də asan olmayan layihələr idi. Amma dövlətin gücü və dövlət başçısının iradəsi sayəsində prezident sərəncamlarında nəzərdə tutulan işlər cəmi on ay ərzində, özü də yüksək keyfiyyətlə icra olundu. Beləliklə, artıq qədim Lahıcın da alternativ yolu, mənzilləri əbədi olaraq qızdıracaq təbii qazı və qəsəbəyə yaraşır olan yeni məktəbi oldu. Təbii ki, bu yeniliklər Lahıc sakinlərinə sözün əsl mənasında bayram əhval-ruhiyyəsi bəxş etdi. Son dərəcə təsirli və yaddaqalan məqamlardan birisi də bu oldu ki, ölkə prezidenti cənab İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva ötən il avqust ayının 26-da yeni salınmış Dəmirçi-Lahıc yolunun rəsmi açılışını etdilər. Elə həmin yolla da Lahıc gələcək qəsəbəyə təbii qaz verilişinin və məktəb binasının açılışında da iştirak etdilər. Prezident və xanımı Lahıcı demək olar ki, qarış-qarış gəzərək qəsəbə ilə ətraflı tanış oldular, sakinlərlə səmimi söhbət etdilər, hətta vaxt tapıb misgər Nəzər Əliyevin evində də oldular. Mehriban xanımın onun üçün çox əziz olan ad günündə Lahıc camaatı ilə bir yerdə olması, onların sevincini bölüşməsi sakinlər üçün xüsusən əziz xatirəyə çevrildi. Lahıc insanları olduqca səmimi və qədirdən insanlardır və əminəm ki, onlar ölkə prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin bu qəsəbənin inkişafı, onun dünya şöhrətli turizm məkanına çevrilməsi naminə etdiklərini və Lahıc səfərlərini təəssüratlarını heç zaman unutmayacaqlar. Elə cənab prezidentin Lahıc səfəri ilə bağlı təəssüratları da son dərəcə səmimi və möhtəşəmdir. Görün, möhtərəm prezident özünün görüş və

çıxışlarında Lahıcı necə təqdim edib: "Çox şadam ki, Lahıc qəsəbəsinə gəlmişəm. Uzun illərdir ki, istəyirdim gəlim. Amma... İstəyirdim əliboş gəlməyim. Lahıc qəsəbəsinə təbii qazın çəkilməsi də tarixi layihədir. Siz yaxşı bilirsiniz ki, qaz xətlərini çəkmək çox çətin məsələdir, həm maliyyə baxımından, həm texniki baxımdan. Ancaq Lahıcın Azərbaycan xüsusi yerini nəzərə alaraq, biz bu böyük layihəni də icra etdi... Lahıc nəinki Azərbaycanda, bizim regionumuzda unikal yaşayış yeridir. Təsədüfi deyil ki, Lahıca minlərlə, on minlərlə turist gəlir. Lahıcın memarlığı, küçələri, binaları özlüyündə bir milli sərətdir... Əminəm ki, yolun, qazın çəkilişindən sonra Lahıca gələn qonaqların, həm Azərbaycan vətəndaşlarının, həm də xarici vətəndaşların sayı qat-qat artacaq".

Bəli, təkcə son bir il ərzində birbaşa cənab prezidentin diqqət və qayğısı sayəsində Lahıc qəsəbəsi üçün olduqca iri tutumlu və tarixi əhəmiyyətli layihələr icra olundu. Mübaliğəyə yol vermədən deyə bilərik ki, bu layihələr Lahıcı yaşadacaq və onun gələcək simasını müəyyən edəcək layihələrdir.

BƏXTİNƏ GÜN DOĞAN BASQAL

Son vaxtlar İsmayılı rayonunun digər mühüm tarixi və turistik baxımından çox cəlbədiçi məkanlardan olan qədim Basqalın yüksəlişi istiqamətində də çox ciddi addımlar atılmaqdadır. Xatırladaq ki, Lahıc kimi Basqalın da şəhər tipli yaşayış məntəqəsi olduğu, daha dəqiq desək, orta əsr şəhər mədəniyyəti elementləri ilə zəngin olduğu barədə yazılı qaynaqlarda yetərincə məlumatlar var. XIX əsrin sonlarında orada olmuş rus səfərcisi Konstantin Lebedevin "Qafqaz" qəzetinin 1882-ci il 310-cu sayında dərc edilmiş qeydləri bu cəhətdən daha maraqlıdır: "Basqal şəhərinə vəzət mərkəzi Şamaxıdan Rusiya atlarından kiçik, lakin zərif və iti yerli kəhər atla gəldik. Basqal şəhərinə axşam vaxtı yetişdik. Neft lampaları evlərin eyvanını, heyətlərini kifayət qədər işıqlandırirdi. Melodik səs ruhumuzu oxşadı. Çarvadar Mə-

şədi Əzim kişi mənə bu səsin məscid minarından gəldiyini və şam əzani olduğunu dedi".

Basqal iki əsas hissədən - qədim Basqaldan və son 70-80 ildə Basqal çayının sağ sahilində salınan "O tay"dan, yeni müasir Basqaldan ibarətdir. Bir ucu Həsən xan bağına, bir ucu Əmrəki dağına, bir ucu da qədim "Qalalar" ərazisinə çatan "o tay" da bir-birindən yaraşır qədim villalar ucaldılıb. Basqal çayının sol sahilində boyunca uzanan yamacda salınmış qədim Basqal, plan və memarlıq quruluşu baxımından Lahıca bənzəyir. Qədim Basqalın baş küçəsi Bazar meydanından Kəlfərc yolunaqədər uzanır. Mükəmməl kürebəndi - kanalizasiya şəbəkəsi bu gün də qəsəbənin işinə yararır.

Lahıcda olduğu kimi, Basqalda da hər bina, hər döngə özü bir tarixdir. Qədim Basqalı şöhrətləndirən və yaşadan, özünəməxsus memarlıq üslubu ilə hər kəsi valeh edən yaraşır evlərin, hamam, məscid, bulaq, emalatxana və dükanlardan hər birinin ən azı 3-5 əsrlik tarixi var. Basqal əhli bu tarixi yadigarları əsrlər boyu se-

və-sevə, əzizləyə-əzizləyə qoruyublar, yaşadıblar. 80-ci illərin sonu - 90-cı illərin əvvəllərində köhnə iqtisadi əlaqələrin dağıldığı və mülkiyyət münasibətlərinin büsbütün dəyişməsi zəminində Basqalın kəlağayı sexləri və ipək məmulatı istehsal edən ənənəvi karxanaları da öz fəaliyyətini dayandırdı. Basqallılar dolanacaq arıncı ora-bura getməli oldular. Amma gələnlər də, qalanlar da əmin idilər ki, vaxt gələcək, Basqal yenidən gur-gur guruldacaq. Orada tikilmiş yaraşır villalara şənlilik və toy-büsat səslərindən qulaq tutulacaq. Xarici turistlər və qonaqlar da otellərdə, hostellərdə, küçə və meydanlarda orta əsrlərdə olduğundan daha böyük izdiham və canlanma yaşanacaq.

Minnətdarlıq hissi ilə deməliyə ki, bu gün artıq qədim Basqalın da gələcəyinə dövlət səviyyəsində etibarlı təminat var. Ölkə prezidenti cənab İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin bu günlərdə keçirilmiş iclasındakı çıxışında Basqal qəsəbəsinin timsalında ölkəmizdə tarixi-mədəni irsin qorunmasına və yaşadılmasına dövlət səviyyəsində nə dərəcədə böyük əhəmiyyət verildiyindən və bu məsələnin qarşıdakı illərdə də prioritet istiqamət olacağına bəhs edərək dedi: "Mənim sərəncamında tarixi Basqal kəndini abadlaşdırmaq və turistləri cəlb etmək üçün çox böyük layihələrin icra olunması məqsədilə xüsusi proqram hazırlanır. Çünki Basqal da qədim tarixi kənddir, qədim yaşayış yeridir, yaşayış məskənidir. Həm Basqalda yaşayan vətəndaşlar üçün, həm də turistləri oraya cəlb etmək üçün çox gözəl şərait yaradılacaq". Söhbət cənab prezidentin "Basqal Dövlət Tarixi Mədəniyyət Qoruğu haqqında" imzalamış olduğu sərəncamından irəli gələn vəzifələrdən gedir. Bu sərəncam Basqalın sosial-iqtisadi inkişafına və tarixi-mədəni irsinin layiqli səviyyədə mühafizəsinə, təbliğinə, bərpası və konservasiyasına göstərilən dövlət qayğısının birbaşa təzahürüdür. Sərəncamda qeyd olunduğu kimi, son dövrlər Basqal Dövlət Qoruğunun inkişafı ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilmiş, o cümlədən qəsəbə təbii qazla təmin olunmuş, Basqal çayı üzərində yeni körpü tikilmiş, abadlıq işləri görülmüş, qədim küçələr qismən də olsa çay daşı ilə döşənmiş, buralarda müəyyən bərpası işləri aparılmışdır. Bununla belə, sərəncamda o da qeyd olunub ki, hazırda qoruq ərazisində mövcud olan tarix və mədəniyyət abidələri üzərində bərpə-konservasiya, rekonstruksiya işləri aparılmasına, mühəndis-kommunikasiya təminatı sisteminin və xəttinin, yol-nəqliyyat infrastrukturunun təmiri və yenidən qurulmasına, ənənəvi xalq sənətkarlığı növlərinin dirçəldilməsinə, istirahət və turizm infrastrukturunu obyektlərinin və xidmət sahələrinin yaradılmasına, yeni iş yerlərinin açılmasına xüsusi diqqət yetirilməsi zərurəti yaranmışdır. Bütün bunlar isə necə deyərlik, qədim Basqalın da bəxtinə gün doğmasından, onun nurlu sabahının çox da uzaqda olmadığından xəbər verir.

Göstərilən yüksək dövlət qayğısına görə, Lahıc və Basqal camaatı, bütövlükdə İsmayılı sakinləri möhtərəm prezident İlham Əliyevə ürəkdən minnətdardırlar. Tam əminliklə onu da deməliyəm ki, cənab prezidentin yurdumuza, onun keçmişinə və gələcəyinə, qədim və zəngin tarixi-mədəni irsimizə və bu dəyərlərin daşıyıcısı olan insanlara olan diqqət, qayğı və isti münasibəti nə Lahıc, nə Basqal, nə də bütövlükdə İsmayılı sakinləri tərəfindən heç zaman unudulmayacaqdır.

Qafar Cəbiyev
Milli Televiziya və Radio Şurasının sədr müavini,
Azərbaycan Respublikasının əməkdar jurnalisti,
tarix elmləri doktoru

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.